

Kvinnornas uppbåd i Sundsvall 1914-1920

54 Gx Br.

Nr 314

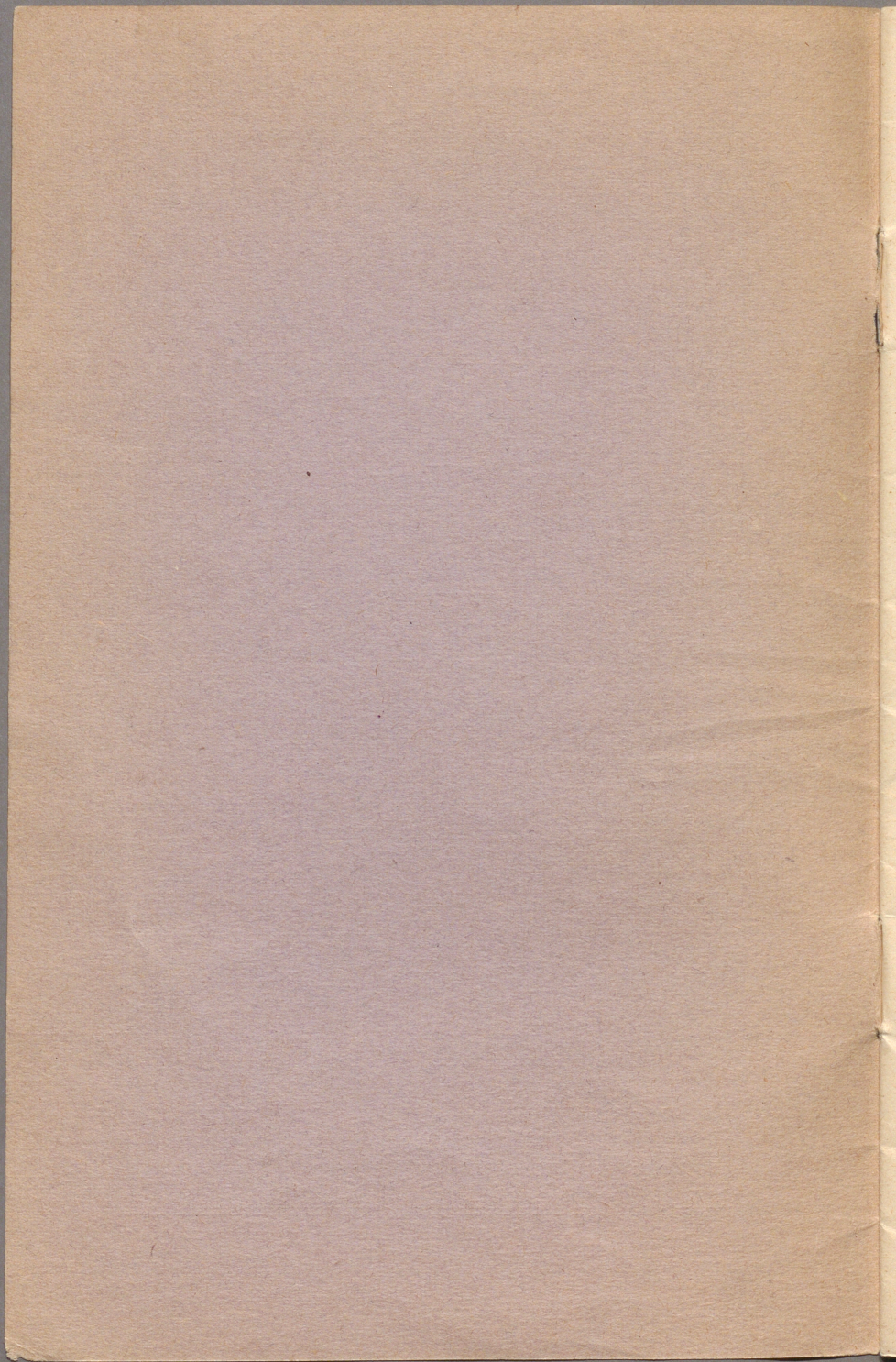
54 Gx Br.
(Ex. A)

KVINNORNAS UPPBÅD

1914—1920

SUNDSVALL 1921
Sundsvalls Tidnings Aktiebolag

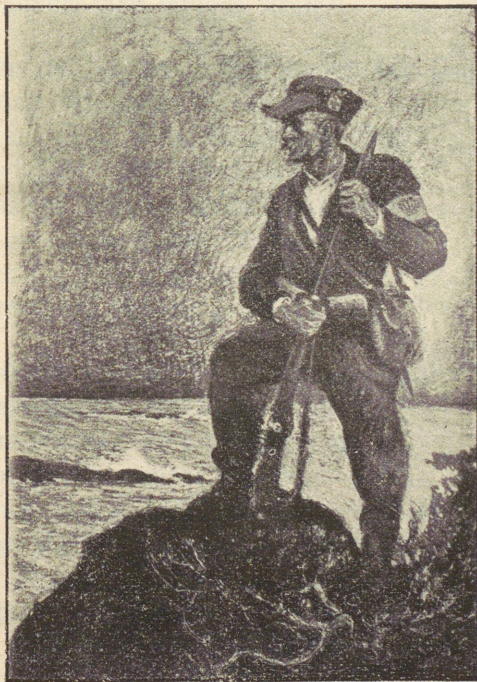

PROLOG

KVINNORNAS UPPBÅD

I SUNDSVALL

1914—1920

KVINNORNAS UPPBÄD

I SUNDSVALL

1911-1912

SUNDSVALL 1921

Sundsvalls Tidnings Aktiebolag

PROLOG

vid en

Kvinnornas Uppbåds Soaré

I.

Tyst, hörde jag inte en röst, som grät,
nej, stormen gick fram över taken
— på en spishäll brinner det sista trät,
det sista av ljusen i staken,
vind viner in i en trasig tapet,
över golvet en skugga glider
— men tystnaden gömmer sin hemlighet
om glömdas och fattigas strider!

Kvällen den skymmer, och natten blir lång
för trötta och gamla därinne,
de sitta och minnas, att förr en gång
var det ljust i själ och i sinne,
minnas att vägarna ledde i sol,
i sol genom livet och våren
— det var inte i år, inte i fjol,
det var långt tillbaks genom åren!

En fattigmans stuga — fattigmans bord
och fattigmans sorger och sinne —
det är inte nog med vänliga ord
åt hungrande munnar därinne:
“Å, mor, det är kallt, finns här inget ljus,
å, mor, jag är hungrig, jag fryser —“
svaret blir tystnadens eviga sus
och ljuset är stjärnans, som lyser.

Människa, räck dem en hjälpande hand,
de fattiga, sjuka och gamla —
Å, ge bort en del och strö ut ett grand
och glöm för en stund att blott samla!
Det finns hundratal och hundra igen
på en livets mörkare sida,
och sen finns det hundrade tusen än,
som hungra och frysa och lida!

II.

En vinternatt står stjärnströdd över jorden,
en vaktpost dröjer i ett snö vitt snår.
En stjärna föll ... i brusten båge for den
i rymdens natt, där tidens mått förgår,
en stjärna föll ... en bön, en önskan tändes:
— Gud skydde dig, mitt vita, vackra land,
men om din ro en gång i ofärd vändes,
du har mitt hjärta och du har min hand!

En vaktpost spejar bort mot vägens strimma,
en fura sjunger ... hemmets sång det är,
som kanske sjungs i denna sena timma
av någon röst, av någon vän och kär,
men ingen sång och ingen saga söver
en landstormsman, en man på vakt och post,
han har en plikt, en stor, att vaka över
ett land i stjärnljus och i vinterfrost.

Vår svenska landstorm! Hem och härd att värna
i vinterns köld en gång den kanske går —
dess enda ljus blir nattens stora stjärna,
som vit och undrande på himmeln står;
då är det gott, att Sveriges kvinnor spunnit
och vävt i tanke på en farans dag,
men bäst ändå, att varma böner brunnit,
för land och folk, vid vävstolns fasta slag!

En landstormsvakt på post i vinternatten —
med vaket öga och med säker hand,
den gör en kedja utmed havets vatten —
kring hem och härd och sjö och fors och strand,
en vakt, som dras kring varje armt och ensamt
och litet hus i ödemarkens rand,
en vakt kring det, vi alla ha gemensamt:
— vårt kära, kära, kära fosterland!

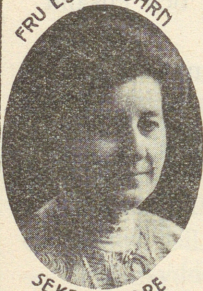
Henrik Forsberg.

FRU MARIA BERGGREN
V. ORDF.

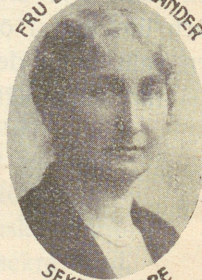
FRU GERDA SALÉN
KASSAF.

FRU ESTER ÖHRN
SEKRETERARE

FRÖKEN ELIN NILSON
ORDF.

FRU ESTER FELLÄNDER
SEKRETERARE

FRU HULDA SJÖSTRAND
KASSAF.

FRÖKEN HELGA WICKBERG

Vem minnes ej mobiliseringsdagarna i aug. 1914? Underliga, orosfyllda dagar och likväl mättade av djupa, starka känslor av plikt och ansvar, av kärlek till hem och fosterland. Det var en tid, som födde offervilja i månet brööst — en offervilja, som bröt sig fram i aktivt tjänande till det allmännas bästa.

Det var dagar, som vi aldrig kunna glömma — och aldrig *böra* glömma!

“Sverige är i fara“, se där lösensordet, som förmodade samla till gemensamt arbete människor ur skilda samhällsklasser och ur olika politiska partier, unga och gamla, män och kvinnor. Det var då, kvinnorna fingo visa, att även de kände ansvar. Runt Sveriges bygder gick deras maning, ledsagat och in- vigt av klockeklangen, att mötas i enig, osjälvisk strävan till fosterlandets tjänst.

Och det, som syntes så stort, så omöjligt, det lyckades kvinnorna: att fylla alla dessa brister t. ex med avseende på landstormens utrustning, att rikta försva-

ret med nya vapen, att lindra den genom mobiliseringen och kristiden uppkomna nöden, allt detta förmodade Sveriges kvinnor uträtta, ty de gingo åstad i trosviss hänförelse inför sin uppgifts storhet. Och redan häri låg en borgen för segern.

Att kvinnorna även här i Sundsvall ägde offervilja, då det gällde fosterlandets väl, framgick av det talrikt besökta möte, som på initiativ av fröken Elin Nilson samt borgmästarinnan Maria Andersson sammankallats å Elimkapellet den 8 aug. 1914. Mötesdeltagarna hälsades välkomna av fröken Nilson, som även klagjorde avsikten med mötet.

Redan på våren 1914 hade insamling för landstormens utrustning pågått, och meningen vore nu att samla kvinnor till ett ordnat och planmässigt arbete för att på frivillighetens väg förse Medelpads landstorm med nödiga utrustningspersedlar samt att om möjligt söka lindra den kommande nöden.

Mötet beslöt därpå att bilda en kvinnoorganisation med ovannämnda syfte.

Till styrelse valdes:

Fröken Elin Nilson, ordf.

Fru Maria Berggren, vice ordf.

Fru Ester Öhrn, sekr.

Fru Gerda Salén, kassaf.

Fru Hulda Sjöstrand, kassaf.

Denna styrelse har kvarstått ända tills föreningen upplöstes, dock med undantag av sekreterareskifte år 1917, då fru Ester Öhrn vid sin avflyttning från orten efterträddes av fru Ester Felländer.

Två dagar efter föreningens bildande, kom en skrivelse från en liknande kvinnosammanslutning i Stockholm med uppmaning att i Sundsvall bilda ett

“Kvinnornas Uppbåd”. Skrivelsen besvarades med en redogörelse för den redan bildade kvinnoorganisationen och meddelades samtidigt, att Sundsvallsföreningen antagit det föreslagna namnet Kvinnornas Uppbåd.

Några månader senare, då Kronprinsessans Centralråd i Stockholm bildats, kom även härifrån en förfrågan, om Kvinnornas Uppbåd i Sundsvall ville ansluta sig till Centralrådet. Härpå svarades, att föreningen ämnade arbeta som hittills under sitt förut antagna namn, men att den hoppades få samarbeta med och vore villig att årligen lämna rapport om sin verksamhet till Centralrådet.

Arbetet hade omedelbart, den 8 aug. 1914, satts i gång. Genom upprop i tidningarna samt genom telefonpåringningar spred sig rörelsen ute i bygderna, där initiativkraftiga kvinnor var och en i sin hembygd satte sig i spetsen för insamling av klädespersedlar för landstormens behov.

På detta sätt bildades på landsbygden kretsar, var och en med sitt ombud, arbetande hand i hand med Kvinnornas Uppbåd i Sundsvall.

Bland dessa landsbygdens ombud, vilka alla nedlagt ett nitiskt och duktigt arbete till föreningens bästa, må särskilt omnämnas: Fru Maria Widegren, Alby, Fru Anny Löwenstein, Ånge, Fru Gerda Modin, Erikslund, Fröken Ester Modin, Fränsta, Fru Elisabet Guldbrandsen, Torpshammar, Fru Josefina Örn, Matfors, Fru Hanna Bill, Attmar, Fru Anna Braathen, Hofvid m. fl.

Även här i staden pågick arbetet oförtrutet. Biograflokalen Svea uppläts kostnadsfritt, och här samlades föreningsmedlemmarna, kvinnor ur alla samhällsklasser, till ett intensivt arbete. Från kl. 10 f. m.—4

e. m. under hela augusti månad hölls samlingslokalen öppen. Här mottogs de lånvis från landsbygden inströmmande klädespersedlarna, sorterades, sattes i fullgott skick samt packades ånyo för vidare befordran till de respektive förrådsförvaltarna för Medelpads tvenne landstordsdistrikt.

Den tyngsta delen av arbetet vilade givetvis på styrelsen, men många voro de, som med berömvärd intresse och plikttroget arbete hjälpte till att bära arbetets tunga och hetta. Det torde därför vara på sin plats, att i denna lilla minnesskrift erinra om de många inom samhället, modiga och trogna i sin gärning, vilka släppte till sig själva i arbetet. Många rörande drag från dessa föreningens barndomsdagar finnas gömda i minnets gömmor likt skatter. Mer än en rörande episod visade, att alla *ville* offra för fosterlandet. — Här möttes damer ur societeten, som hade råd att offra både tid, krafter och penningar, och den enkla arbetarhustrun, som icke hade råd till detta, men som gav det hon hade, kanske sitt sista par strumpor.

Intresset inom föreningen hade till att börja med koncentrerat sig kring landstormens utrustning.

Men som behovet av hjälp, särskilt åt sådana utav landstormsmännens familjer, som genom mannens mobilisering råkat i nödläge, visade sig synnerligen stort, kallades Kvinnornas Uppbåd till möte å stads- huset den 22 aug. 1914 för att besluta, vad som i denna angelägenhet kunde och borde göras.

Till mötet hade inbjudits representanter för de olika kvinnoorganisationerna i staden. Sedan ordföranden, fröken Elin Nilson, framlagt riktlinjerna för föreningens fortsatta verksamhet, som hädanefter icke allenast borde omfatta landstormens beklädnad, utan

även lindrande av den alltmer hotande nöden, tillsattes en arbetskommitté, bestående av 20 personer, representanter för olika föreningar. Föreningen skulle hädanefter arbeta på två skilda avdelningar: Landstormsavdelningen och Nödhjälpsavdelningen, med var sin kassör och kassa.

Vidare skulle styrelsen sätta sig i förbindelse med Fattigvården och andra myndigheter i och för samarbete, då sådant erfordrades.

Slutligen tillsattes inom nödhjälpsavdelningen en expeditionskommitté och en undersökningskommitté, den senare för att i varje särskilt fall göra sig noga underrättad om den hjälpsökandes levnadsvillkor och sedan anmäla resultatet för expeditionskommittén, som i sin tur fick träffa anstalter för nödens avhjälpande.

Nu var således programmet fastslaget. Det återstod alltså att slå in på den utstakade vägen och troget fullfölja det sålunda påbörjade arbetet. Detta har även Kvinnornas Uppbåd gjort, och till och med gjort det på ett sätt, som länder föreningen till stor heder.

Granskar man protokollen och övriga handlingar från de gångna sju åren, får man en inblick i det intensiva, mångsidiga arbete föreningen nedlagt för att fylla sin uppgift.

Inom *Landstormsavdelningen* har arbetet pågått till och med år 1918, då förråden kunde anses väl tillgodosedda, och avdelningens uppgift sålunda var slutförd. Expeditionen för ovvannämnda avdelning har hållits öppen större delen av året varje måndag då sömnadsarbete utlämnats såsom nödhjälpsarbete åt kvinnor, som mot ersättning förfärdigat skjortor, kalssonger, strumpor, vantar, hals- och bröstskydd m. m.

för landstormens räkning. Som framgår av tablåerna har på detta sätt tusentals plagg c:a 19,000 förfärdigats och skänkts till Medelpads landstorm.

Till bestridande av landstormsavdelningens utgifter har man helt och hållet fått lita till den enskilda offerviljan. Sålunda ha större och mindre penningsummor skänkts, dels av enskilda personer, dels genom utdistribuerade listor. Dessutom har Kvinnornas Uppbåd genom anordnandet av basarer, tombola, landstormsaftnar, soaréer m. m. anskaffat erforderliga medel.

Till landstormsavdelningen hör även den s. k. *strumpinsamlingen*, vilken på initiativ av "12 marskommittén" i Stockholm år 1915 företogs av Kvinnornas Uppbåd i Sundsvall för att som gåva sändas till drottningen på Viktoriadagen den 12 mars s. å. Gåvan skulle av drottningen fritt disponeras till gagn för Sveriges landstormsmän. Insamlingen härifrån inbragte 397 par strumpor, 123 par muddar, samt diverse amier, sockor, mössor, vantar m. m.

Ännu ett storartat företag har landstormsavdelningen att uppvisa, nämligen *Kvinnornas Uppbåds Aeroplaninsamling*. Förslaget väcktes av ordföranden, som framlade saken till föreningens prövning på ett möte den 15 mars 1915. Den vackra tanken vann genklang, och Kvinnornas Uppbåd beslöt att genast organisera och ordna företaget. Ett arbetsutskott utsågs, bestående av samma styrelse som i Kvinnornas Uppbåd, varpå särskild kassör, fröken Frida av Sandeberg, samt tvenne revisorer antogs. Ett upprop till Västernorrlands läns kvinnor att vara med om denna aeroplaninsamling formulerades av fröken Elin Rydberg. Föreningen beslöt, att uppropet fortast möjligt skulle sän-

das till länets tidningar i och för publicering. Uppropet undertecknades av styrelsen för Kvinnornas Uppbåd, Ortsombuden, Kvinnornas Uppbåds stora arbetsutskott m. fl. personer inom samhället.

Insamlingen skedde huvudsakligen genom listor, men även behållningen av diverse biografföreställningar, en konsert, ett sällskapsspektakel m. m. tillföll insamlingen. Ett värdefullt tillskott å 1,000 kr. fick Kvinnornas Uppbåd mottaga från Sundsvalls Sparbank samt en lika stor summa från "Föreningen för Sundsvalls med omnejd försvar åt sjösidan".

Totalsumman av de från Sundsvall med omnejd för aeroplaninsamlingen influtna medlen uppgick till kr. 10,553: 99. Detta belopp överlämnades till landshövdingen C. M. Ström med uppdrag att efter fullständig redovisning från övriga medverkande damkommittéer i Västernorrlands län ställas till Kungl. Majestäts förfogande såsom bidrag till anskaffande av flygmaskiner för Norrlands och särskilt länskustens försvar.

Hela insamlingen från länet uppgick till kronor 24,288: 68.

Den andra av Kvinnornas Uppbåds tvenne avdelningar, *Nödhjälpsavdelningen*, kom till ett par veckor efter sin syster Landstormsavdelningen (vilket framgår av det föregående), men har också fått glädja sig åt en längre livstid, enär nödhjälpsavdelningen varit i full verksamhet ända tills utgången av år 1920.

Som redan nämnts har Kvinnornas Uppbåd genom sin landstormsavdelning samarbetat med Kronprinsessans Centralråd. Även med Drottningens Centralkommitté för den frivilliga hjälpverksamheten har samarbete genom nödhjälpsavdelningen kommit till stånd,

och har Kvinnornas Uppbåd till båda dessa föreningar lämnat redogörelse för sin verksamhet.

Vidare har föreningen, speciellt nödhjälpsavdelningen, inom samhället stått i kontakt med livsmedelsnämnden, fattigvårdsstyrelsen samt med frivilligt arbetande föreningar och krafter. Även med skolstyrelsen och lärarekåren har Kvinnornas Uppbåd samarbetat, varom mera nedan.

Nödhjälpsavdelningen har rört sig med rätt så betydande summor, vilket framgår av tablåerna, som även visa varifrån dessa summor kommit föreningen till godo.

En god hjälp redan vid starten erhöll nödhjälpsavdelningen från flaggmärkeskommittén. Denna samslutning bildades redan i augusti 1914 på initiativ av redaktör O. Alström och borgmästare J. B. Elfström och arbetade med att, biträdd av en damkommitté, av vilken de flesta voro styrelsemedlemmar i Kvinnornas Uppbåd, försälja flaggmärken i och för erhållande av medel för nödens lindrande.

Från stat och kommun har Kvinnornas Uppbåd redan från år 1914 genom stadens Arbetslöshets- och Hjälpkommitté erhållit *anslag* dels till arbetslösa och dels till lindring av de mindre bemedlades levnadsvillkor. Kvinnornas Uppbåd har hela denna tid biträtt stadens Arbetslöshets- och Hjälpkommitté genom att sköta alla expeditionsarbeten samt all statistik till Kungl. folkhushållningskommissionen, länsstyrelsen och socialstyrelsen.

Utom bidrag, insamlade på frivillighetens väg, har Nödhjälpsavdelningen ihågkommit med en storartad donation, i det Konsul Nils Stang den 31 dec. 1917 till föreningen Kvinnornas Uppbåd donerade 10,000: — kr.

Men ha inkomsterna varit stora, så ha utgifterna varit i proportion därmed. Redan antalet av de hjälpsökande, som på expeditionsdagarna strömmat till byrån, ha borgat för att föreningens kassa måste hårt anlitas.

Så vitt möjligt har arbete beretts de hjälpsökande. Kvinnorna ha fått sömnadsarbete eller annat kvinnligt hemarbete. Genom samarbete med arbetsförmedlingen har det även i många fall lyckats föreningen att skaffa de hjälpsökande männen arbete.

Men hjälpverksamheten har också bestått i utdelning av matvaror, kläder och ved. Kontanta medel ha endast efter noggranna undersökningar tillfallit de hjälpsökande, t. ex. i form av hyresbidrag i särskilt ömmande fall, eller till sjukvård och medicin m. m. Vid denna gren av verksamheten har en dryg del av arbetet fallit på expeditions- och undersökningskommitténs lott.

Ett särskilt omnämmande förtjänar ljusinsamlingen. Denna kom till stånd på initiativ av Sundsvalls-Posten och pågick några dagar i okt. 1917. Insamlingen inbragte 528 ljus, 2 liter fotogén samt en del kontanter till inköp av karbidlampor.

Ej endast vår stads och vårt lands bästa har legat föreningen om hjärtat. Kvinnornas Uppbåd har nämligen även satt sig i spetsen för en penninge- och brödkuponginsamling till de nödlidande i Nord-Finland, varvid insamlats kr. 1,498: — samt 1,636 st. brödkuponger, vilket genom Fröken Elin Nilson sänts till friherrinnan Ellen Palmstierna, Stockholm, f. v. b. till Finland.

Till sist må nämnas, vad Kvinnornas Uppbåds nödhjälpsavdelning gjort speciellt för fattiga barn in-

om samhället. Som redan framhållits, har samarbete skett dels med frivilligt arbetande föreningar, dels med skolstyrelsen, diakonissorna och lärarekåren, särskilt för att hjälpa de fattigaste bland de små att komma över kristidens många lidanden. Så har bland annat Kvinnornas Uppbåd utdelat strumpor och skor i stor omfattning. Föreningen har dessutom ordnat bespisningen av fattiga skolbarn samt med penningmedel understött mjölkdroppen, stadens och slummens barnhem, K. F. U. K:s ungdomsförenings barnbeklädnad m. m. Kvinnornas Uppbåd har även själv varje jul skänkt hel beklädnad till c:a 200 barn. Detta har vanligen skett i samband med en av barnen med stor förtjusning motsedd julfest.

Ja, detta är en del av vad Kvinnornas Uppbåd utträttat, en del, men inte allt. I hög grad initiativrik och mångsidig har Kvinnornas Uppbåd visat sig vara.

Avsikten med denna lilla minnesskrift är den att giva en kort sammanfattning av föreningen Kvinnornas Uppbåds verksamhet i vår stad, så som det ter sig för en icke föreningsmedlem, som till stöd för sin framställning lägger dels föreningens protokoll och övriga handlingar, dels uttalanden från pressen och vad från annat trovärdigt håll kommit till undertecknads kännedom, angående föreningens arbete. Ett sådant anspråkslöst försök att klargöra en dylik förenings insats är vanskligt nog, ty vem kan väl räkna alla de tröttande timmar, dagar, veckor och år, fyllda av intensivt arbete, självupppoffrande, självförglömmande, utan annan lön än samvetets tysta vittnesbörd, om att man endast gjort vad man var pliktig att göra — eller beskriva allt, som rymmes inom ramen av dessa sju arbetsår. Det är stort att påbörja ett dylikt före-

tag, men det är större att slutföra det, troget och med aldrig svikande intresse, som här har skett.

Till sist vill jag skriva ned några välkända ord av Viktor Rydberg, som just nu rinna mig i minnet. Innebörden av de orden gå, synes det mig, som en röd tråd genom hela detta företags alla dagar och år.

Vad rätt du tänkt
Vad du i kärlek vill,
Vad skönt du drömt,
Kan ej av tiden härjas.
Det är en skörd,
Som undan honom bärgas.
Ty den hör evighetens rike till.

Enligt uppdrag.

Sundsvall i juli 1921.

Elsa Hoffström.

Tablåer över före-

Nödhjälps-

INKOMSTER:

Arbetslöshetsunderstöd				Anslag för lindring av de mindre bemed- lades levnadsvillkor				
År	Stadens anslag	Statens anslag	Stadens anslag	Statens anslag	Frivilliga bidrag	Räntor	Summa	
1914	—	—	5,000	1,406 83	5,166	22 25	11,595 08	
1915	—	—	1,500	—	8,315 55	30 73	9,846 28	
1916	—	—	23,000	—	8,825 43	76 87	31,90 29	
✓ 1917	1,000	1,121 50	9,250	9,750	7,785 81	—	28,90 31	
✓ 1918	5,000	5,192 50	25,000	48,135	17,043 66	629 50	101,000 96 ✓	
1919	—	—	25,000	65,477 60	5,006 18	339 60	95,823 38	
1920	—	—	10,000	20,000	2,500	476 03	32,976 03	
S:a	6,000	6,314	98,750	144,769 43	54,642 62	1,575 28	312,051 33 ✓	
							312,051 33	

ningens verksamhet:

avdelningen.

UTGIFTER:

Kontanta bidrag	Matvaror	Bränsle	Bespisn.	Kläder	Omkostnader	Summa
1,100 —	7,136 51	1,261 36	— —	1,130 —	181 20	10,809 07
2,160 —	1,240 —	3,003 —	— —	1,855 37	— —	8,258 37
3,658 39	12,398 74	11,643 50	1,366 41	4,692 12	50 75	33,809 91
240 —	3,980 14	9,597 —	5,371 46	6,418 41	576 04	26,183 05
✓ 4,995 40	3,348 19	28,014 80	14,300 65	18,180 62	1,009 31	99,988 97
3,120 63	40,100 67	27,121 —	8,989 80	17,852 59	565 97	97,750 66
2,505 79	11,581 77	11,939 —	— —	8,061 28	30 50	34,118 34
17,780 21	109,926 02	92,579 66	30,028 32	57,335 02	2,413 77	310,918 37
				Utdelning 1921		1,132 96
						312,051 33

Landstormsavdelningen:

År	Inkomster		Utgifter		Aeroplanin-samlingen	
1914	4,500	00	4,500	00	—	—
1915	3,378	43	3,359	82	10,553	99
1916	3,160	00	1,515	90	—	—
1917	9,703	49	8,390	95	—	—
1918	2,378	45	5,303	70	—	—
S:ma	23,120	37	23,120	37	10,553	99

Skänkta och tillverkade beklädnadsartiklar.

Filtar	Fällar	Kosty-mer	Över-rockar	Militär-kappor	Byxor	Vind-jackor	Mössor	Skodon	Ollar
237	22	40	351	50	120	48	100	320	1,500
Kalsonger	Skjortor	Muddar	Strumpor	Vantar	Huvud-o. halssk.	Bussar-roner	Hals-skydd	Mag-gördlar	Diverse
3,240	3,700	460	5,982	500	1,040	48	1,000	74	200

Revisorer för Kvinnornas Uppbåd hava under de gångna åren varit: Grosshandl. Gottfr. Eriksson, Kassör Otto Söderberg, Kamrer E. Rystedt, Kontorschef Lars Larsson.

